

**ГРАМАТИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА ГЛАГОЛНИТЕ ФОРМИ
В ДЕКАЛОГ, ВКЛЮЧЕН В СЪСТАВА НА ЮЖНОСЛАВЯНСКИ
РЪКОПИСЕН СБОРНИК ОТ XVIII ВЕК**

Лъчезар Перчеклийски
Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград

**GRAMMATICAL FEATURES OF THE VERBS IN *DECALOGUE*
INCLUDED IN THE COMPOSITION OF AN 18th CENTURY
SOUTH SLAVIC HANDWRITTEN COLLECTION**

Lachezar Perchekliyski
Neofit Rilski South-Western University in Blagoevgrad

The article is focused on the grammatical features of the verb forms in *Decalogue*, as part of an 18th century collection. A comparison is drawn between it and the situation in the earlier Slavic written tradition (13th – 14th centuries). Examples are also given from the Bulgarian Pre-Revival epoch. Finally, the conclusions relate to the place of the *Decalogue* from the 18th century among other models presented.

Key words: Decalogue, translation, imperative, future, 18th century

Обект на анализ в тази статия е един Декалог, който е включен в състава на южнославянски ръкописен сборник, съхраняван в Националната библиотека „Сечени“ в Будапеща (Унгария). В него се съдържат още 1) Символът на вярата с коментар и 2) два речника (румънско-славянско-латински и славянско-румънски). Микрофилм от този писмен паметник е дарен от Цанко Младенов на Катедрата по български език в Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград.

Във връзка с този ръкопис има две публикации: 1) кратко резюме (Илиева, Петков, Младенов и Юркова 1980) и 2) фототипно издание на двата речника в сборника, подготвено за публикуване от колегия, в която са включени учени от Югозападния, Софийския и Великотърновския университет (Христова, Илиева и др., ред. 2012).

Целите на работата са:

- да се представи Декалогът в споменатия сборник;
- да се анализират глаголните форми в него, като се съпоставят с тези от по-ранните периоди на българската езикова история, както и с други образци на Десетте заповеди от времето на Българското предвъзраждане;
- да се потърсят причините за граматичните промени при глаголите, с които се изразява императивността в Божия закон.

Отделни аспекти на проблема за превода на Десетте заповеди в славянската (в частност българската) традиция са засегнати и в други изследвания. Формите за забрана с отрицателната частица **нѣ** и глаголи от свършен вид в сегашно време, изразяващи т.нар. „просто бъдеще време“, се споменават в трудове на Вл. Георгиев (1934: 52), Р. Златанова (1991: 371 – 372), П. Пенкова (1985: 556), М. Цибранска-Костова (2014: 15), В. Милева (1980: 49 – 52) и др. В своя статия Б. Велчева (1960: 47 – 48) разглежда историческото развитие на императивното значение при сложните форми на отрицателното бъдеще време. Въпросът за превода на старозаветните заповеди в Новия завет е разгледан основно по отношение на старобългарските евангелия (Перчеклийски 2013: 179 – 186) и апостолския текст (Перчеклийски 2014: 207 – 229). Досега проблемът не е разработван специално във връзка с паметниците от Предвъзраждането.

* * *

Декалогът в сборника е включен в текст със заглавие **Ѡ ЗАКОНЪ БЖІИ, ИЖЕ ВЪ ДЕСЯТЪСЛОВІИ**. Освен заповедите той съдържа и въпроси и отговори, които изясняват тяхното значение, напр.:

вопрѡсъ: что ѣсть законъ бжій;
 Ѡвѣтъ: законъ бжій ѣсть бжїе повеленїя. Чрезъ Моѷсеа людемъ преданное въ десяти заповѣдехъ, да бы всякъ члвкъ вѣдалъ, что оубоудно ѣсть воли бжїей, и то бы со всякимъ оусердїемъ творилъ...

Налице са две версии – (църковно)славянска и румънска. Те са представени на срещуположни страници в сборника. Славянският Декалог има следния вид¹:

ⲁ: Азъ ѣсмь Гⲁⲛъ бгъ твоѷ, да не вѣдѣтъ тебѣ бѡзи инїѷ развѣ мене.
 Ⲃ: Не сотвори тебѣ кумира, ни всякаго подобїя еликаго на нбси горѣ, и еликаго на зѣмли нїзѣ, и еликаго въ водахъ и подъ землею, да не поклонїши ся имъ, и да не послужиши имъ.

¹ Вж. също снимките в Приложението.

Г̃: Не прїемли имене Г̃д̃а б̃г̃а твоег̃в все.

Д̃: Пóмни д̃енз̃ с̃вбботный С̃тїти ег̃в. Ш̃есть д̃н̃ей д̃в̃л̃д̃й, и сотвориши въ нихъ вся д̃в̃ла тво́я, а денз̃ с̃д̃мый с̃вббота Г̃д̃ш̃ б̃г̃ш̃ твоем̃ш̃.

Ї: Ч̃ти ѡц̃а твоег̃в и м̃а́терз̃ твою, да б̃л̃го ти в̃с̃детз̃, и д̃олгол̃б̃тенз̃ в̃с̃д̃еши на з̃емли.

З̃: Не оубїй:

З̃: Не прелюбод̃в̃ствз̃й:

И̃: Не оукради:

Д̃: Не посл̃ш̃ствз̃й на др̃з̃га твоег̃в свид̃ѣтельства л̃ожна.

Т̃: Не пожел̃д̃й ж̃ены искренняг̃в твоег̃в, не пожел̃д̃[й] д̃ом̃ш̃ б̃л̃яжняг̃в твоег̃в, ни с̃ела ег̃в, ни раба́ ег̃в, ни рабыни ег̃в, ни вола ег̃в, ни ѡсла ег̃в, ни всег̃в скота ег̃в, ни всег̃в елик̃в ближняг̃в твоег̃в [...]

Този Декалог следва предходната славянска традиция, в която преводът на старозаветните текстове е правен по Септуагинтата (LXX). Десетословието от LXX се разпознава лесно по три съществени разлики в сравнение с масоретския вариант (Mas.):

1) В LXX първата заповед гласи буквално: „Да не бъдат на тебе други богове пред Мене!“, т.е. глаголната форма е в 3 лице мн.ч., а не във 2 лице ед.ч., както е в Мас.

2) Втората заповед в LXX обикновено се превежда така: „Не си прави кумир, нито **всякакво** подобие на...“. В Мас. вместо обобщителното местоимение „всякакво“ се среща отрицателното – „никакво“ (любопитно е, че тази особеност е спомената в Пространното житие на Кирил, по-точно – в диспута му с патриарх Анис за почитането на иконите);

3) Редът на VI и VII заповед е разменен – първо е представена забраната за извършване на прелюбодейство, а след нея – тази за убийството.

По принцип в Декалога са включени две положителни заповеди (IV и V) и осем забрани (I, II, III, VI, VII, VIII, IX и X). В Десетословието, което е поместено в сборника от XVIII в., редът на VI и VII е според масоретския текст, а II и IV са представени съкратено. За изразяване на заповедите от Божия закон са използвани преди всичко глаголи в повелително наклонение. С прости (синтетични) форми са изразени заповедите:

– отрицателни: не сотвори́ (II), не прїемли (III), не оубїй (VI), не прелюбод̃в̃ствз̃й (VII), не оукради (VIII), не посл̃ш̃ствз̃й (IX), не пожел̃д̃й (X);

– положителни: пóмни (IV), д̃в̃л̃д̃й (IV), ч̃ти (V).

Със сложни да-форми са представени забраните: да не в̃с̃д̃ѣтз̃ (I), да не поклони́ши ся (II) и да́ не послужиши (II).

Налице е и една положителна форма на глагол от свършен вид в сегашно време – *сътвориши*, която е остатък от старобългарското *просто бъдеще време* (‘ще сътвориш, ще извършиш’).

Повечето от глаголите в Декалога са от свършен вид: *не сътвори и сътвориши, не приеми, не оубий, не оукради, не пожелай, да не вѣдѣтъ, да не поклониши ся и да не послужиши*. От несвършен вид са две от формите, изразяващи забрана: *не прелюбодѣйствѣй и не послѣшествѣй*, и трите форми, означаващи положителни заповеди: *пѹми, чти и дѣлай*.

Анализът показва, че в това Десетословие са отразени различни морфологични начини за предаване на повелителност – синтетични и аналитични. В по-голяма или в по-малка степен те са застъпени и в по-ранните славянски преводи на библейския текст. Наред с това обаче тук е представено едно ново отношение към заповедите, като най-ярката им особеност – глаголите в т.нар. *просто бъдеще време*, които характеризират заповедите от Моисеевото Петокнижие в по-старите паметници, е силно пренебрегната; т.е. присъствието ѝ е сведено само до една периферна форма.

За съжаление, няма нито един ръкопис от старобългарския период, който да включва цялостно съдържанието на Десетте заповеди (някои от тях са запазени като цитати в новозаветните книги). Затова за сравнение тук ще бъдат използвани два славянски Декалога с вероятен среднобългарски превод. Единият е южнославянски (сръбска правописна редакция) и е включен в текста на славянския превод на старозаветния юридически свод „*Nomos Mosaicos*“ („Закони на Моисей“), който е поместен в Иловичката кормчая от 1262 г. (Загреб, Архив ХАЗУ. № IIIc 9)². Другият е в руска редакция и е включен в съдържанието на старозаветната книга „Изход“ от XIV век (Москва, ГИМ, Собрание Барсова № 3)³.

² Текстът е взет от наборното издание на Марияна Цибранска-Костова (вж. Цибранска-Костова 2014).

³ Изразявам своята благодарност на доц. д-р Веселка Желязкова от Кирило-методиевския научен център към БАН за предоставения наборен текст на XX глава от книгата „Изход“, в която е поместен този Декалог.

<p>Декалог в <i>Nomos Mosaicos</i> (Д1)</p>	<p>Декалог в рѣк. № 3 от Сб. на Барс. (Д2)</p>
<p>а. Язь юсмь гѣ бѣ твои изведыи те ѿ земли егѣпѣтскыи. и ѿ домоу работы. (да) не воудотѣ тебѣ взѣ инии развѣ мене.</p>	<p>а. Язь юсмь гѣ бѣ твои, изведыи та ѿ земля егѣпѣскыи. и ѿ домоу работнааго. да не сѣ ' боши инни тебѣ, развѣ мене</p>
<p>б. Не створиши себѣ идола ни всакого же побѣна. юлика соутѣ на нѣси горѣ. и юлика на земли долѣ. и юлика въ водахъ подѣ землею. не поклониси се имь. ни же послоужиши имь.</p>	<p>б. и не сзтвори себѣ коумира. ни всэго ѡблчѣа еже на нѣн горѣ. и ѣлко на земли долоу. и ѣлко въ водахъ по землеѣ, да не поклониси са ѣ, ни да послоужиси ѣ ... азь бо юсмь гѣ бѣ твои, бѣ истинныи. и вззѣ грѣхы ѡѣ на чадѣ. до третїаго и четврѣтаго рода. до ненавѣдѣши мене. творѣи же мзсть, въ тѣсащѣ любѣши ма, и сзнавѣши заповѣди моѣ.</p>
<p>г. Не примѣши имени гѣ бѣ своего насоуе. не ѡчиститѣ бо гѣ приѣмлющаго име юго насоуе.</p>	<p>г. да не приложн(ши) ѣмене гѣ бѣ твоѣ кз соуѣтномоу. и не ѡчиститѣ бо гѣ прилагающаго ѣма его кз соуѣтномоу.</p>
<p>д. Помени днѣ соуботныи ѡсѣщати юго. шесть днѣи дѣлаи. и створиши вса дѣла своѣа. днѣ же седмыи соубота. гоу боу твоѣмоу. не створиши въ нь всака дѣла. ты и снѣ твои и дѣщи твоѣа и рабѣ твои и раба твоѣа. и воля твои и ѡсѣль твои. и пришьльць живыи оу тебе .</p>	<p>д. помни днѣ сѣботныи ѡсѣщѣи ѣ. с' днѣи да дѣлаѣши, и сзтвориши всѣ дѣла твоѣа. а въ днѣ сѣмыи сѣбота. гѣ боу твоѣмоу. да не сзтвориши всэго дѣла въ нь. тѣ и снѡве твои. и дѣщи твоѣа. и рабѣ твои. и воля твои. и ѡсла тво... и вѣ сѣо твои. и приходни ѡбнтаѣи оу тебе. въ шесть днѣи сзтвори бѣ нѣо и земля. и мѡре и всѣ ѣже въ нѣ. и почѣ въ сѣмыи днѣ, и ѡсѣти ѣ</p>
<p>е. Ути ѡца твоего и мѣрѣ твою. да блго тебѣ воудетѣ. и да длголѣтень воудеши на земли:</p>	<p>е. Утѣ ѡца своѣго и мѣре своѣа, да ти добро бѣдѣ. и длголѣтень бѣдѣши на земли блѣстѣи. аже гѣ бѣ твои да тебѣ</p>

<p>5. Не оубиѣши.</p>	<p>5. не любыдѣи.</p>
<p>6. Прѣлюбы не створиши.</p>	<p>6. не оубѣи.</p>
<p>7. Не оукрадеши.</p>	<p>7. не оукради.</p>
<p>8. Аже не свѣдѣтельствоуѣши на ближнаго свѣдѣтельства лжна.</p>	<p>8. не азжесѣтель бжди на друга свое. свѣдѣнїа азжнаа.</p>
<p>9. Не похощеши женѣ ближнаго твоего. ни селоу ѣго. ни равоу ѣго. ни рабѣ ѣго. ни ослети ѣго ни всакомоу же скотоу ѣго. ни ѣлика же ближнаго твоего соутъ.</p>	<p>9. не помысли на женѣ друга своеѣ. не помысли на дѣ друга свое. ни на село ѣ. ни на раба ѣго. ни на рабѣ ѣго. ни на воль ѣго. ни на оуслу ѣго. ни на ве ско ѣго. ни на всѣ ѣанко оубо друга твоего ѣ.</p>

И двата Декалога следват съдържанието на Септуагинтата. Подобно до нейните композиционни особености е Д2, като в него дори редът на VI и VII заповед е разменен по подобие на най-стария гръцки превод.

В LXX по-голямата част от глаголните форми в Декалога са във Future Active Indicative (FAI) и предават т.нар. староеврейски *имперфект*, който често изразява *бъдещи действия*, а в съчетание с частицата *не* може да означава и *отрицателна молба или забрана* (Гезениус 1874: 484 – 487; Ламбдин 1998: 196). В славянския превод на Д1 положението е подобно – под влияние на гръцкия FAI повечето заповеди (отрицателни и положителни) са в *просто бъдеще време* (вж. Цибранска-Костова 2014: 15), напр. *не оубиѣши, не похощеши, не оукрадеши* и др., и обикновено се обясняват като граматическа калка в старобългарския език (вж. Пенкова 1985: 553 – 557). В императив са забраната (да) *не боудотъ* (I) и положителните наредби *помени* (IV), *дѣлаи* (IV) и *чти* (V). В това отношение Д2 представя нова картина, като всички глаголните форми, изразяващи заповедите, са в повелително наклонение: 1) синтетични: *не сътвори* (II), *помни* (IV), *чти* (V), *не любыдѣи* (VI), *не оубѣи* (VII), *не оукради* (VIII), *не бжди* (IX), *не помысли* (X); 2) аналитични *да-форми*: *да нѣ сжтъ* (I), *да не поклониши сѣ* (II), *ни да послужиши* (II), *да не приложи(ши)* (III), *да дѣлаеши* (IV), *да не сътвориши* (IV).

И тук интерес представлява глаголят *с(ъ)твориши* (IV), който в Д1 се свързва чрез съюза и с формата *дѣлаи*, а в Д2 – с *да дѣлаеши*, въпреки че в гръцкия текст на LXX и двата глагола са във Future

Active. По всяка вероятност в този израз е вложен следният смисъл: „шест дни *работи/да работиш* и *ще свършиш* всичките си дела“.

Текстът на Десетословието от XVIII в. показва близост както с Д1, така и с Д2. Приликата с Д1 е (донякъде) по отношение на съдържанието и подредбата на заповедите (вж. напр. съкратеното представяне на IV; поредността на VI и VII и др.). Сходството с Д2 е във връзка с граматичните особености на глаголите, изразяващи наредбите в Закона.

Тук възникват два въпроса: 1) Кога заповедите от Моисеевото Петокнижие (вкл. тези от Декалога) в славянската традиция са започнали да се предават с императив вместо с просто бъдеще време? и 2) Каква е причината за това?

При цитатите на старозаветните заповеди в Евангелието и Апостола промяната е започнала още в старобългарския период. Например в Савина книга (от X – XI в.) всички наредби от Декалога са предадени с императив за разлика от другите ръкописи, в които се срещат най-вече формите на т.нар. *просто бъдеще време*. Това се отнася преди всичко за Евангелието на Матей (вж. Перчеклийски 2013). В разгледаните в тази работа Д1 и Д2 са отразени съответно старата традиция (преобладават глаголите в просто бъдеще време) и новият начин за предаването на заповедите (само с повелителни форми). Вероятно граматическата редакция на глаголите в славянския превод на Декалога в Стария завет е извършена в периода XII – XIV век. Могат да се посочат няколко причини, които биха могли да бъдат в основата на тази промяна:

- схващането на човека (славянина) за смисъла на думата „заповед“ като за повеля, категорично нареждане;
- новозаветните византийски текстове, в които старозаветните забрани от Петокнижието на Моисей се предават с глаголи в Aorist Active Conjunctive (тази особеност е характерна за евангелията на Лука и Марко);
- старобългарските новозаветни текстове, в които е отразена по-свободна интерпретация на езиковите факти при превода (напр. Савина книга);
- невъзможността на сегашните изявителни глаголни форми в свършен вид (със значение на просто бъдеще време) да изразяват категорична заповед или забрана.

Доста интересен е новобългарският превод на Десетте заповеди в един друг предвъзрожденски български паметник – Троянския дамскин от XVII век. Декалогът е поместен в *Словото за Десетте Мо-*

исееви науки на гръцкия религиозен проповедник Дамаскин Студит. Съставът на това Десетословие е свидетелство за влияние от страна на западното християнство върху творчеството на Д. Студит (и по-специално – върху неговия сборник „Съкровище“, който е издаден във Венеция). Като доказателство може да се приложи Катехистичната форма на Божия закон (Катехизис: 576 – 577), в която съставът на заповедите е близък с този в дамаскина, а редът им е структуриран по същия начин.

Слово за Десетте Моисееви науки в Троянския дамаскин от XVII век	Католическа версия на Декалога (Катехистична форма)
1. И пръвѡе Заръчаніе и Заповѣдь вѣѡа. детѡ да се не поклѡнишь дрѡгомѡ бѣ, тѣкмо едномѡ бѣ, детѡ е сторишь нѣво и землю и сичкы свѣтъ.	1. Обичай Господа Твоя Бог с всичкото си сърце, с всичката си душа и с всичкия си разум. Аз съм Господ, Бог твой, да нямаш други богове освен Мене.
2. Я вѡторѡе Заръчаніе, детѡ да се не клънешь никакъ вовъ илѡе бѣже за зло или в' лъжѡ.	2. Не вземай името на Господа, твоя Бог, напразно.
3. Пакъ третѡата е Заръчаніе. детѡ да пазишь и да почи́ташь стѣіе прѡзѡници.	3. Помни да освещаваш седмия ден, неделята.
4. Я четвѡртоѡе Заръчаніе, детѡ да почи́ташь баца́ си и ма́йка си.	4. Почитай баща си и майка си.
5. Пѣта е не оуби.	5. Не убивай.
6. Шѣстѡто Заръчаніе, детѡ да не скѡрвишь.	6. Не прелюбодействуй.
7. Я седѡмо Заръчаніе, не оукради́ ни́когѡ чѡждѡ нѣщо.	7. Не кради.
8. Осѡмо Заръчаніе да не мартѡрисашь лѡжно.	8. Не казвай лъжливо свидетелство против ближния си.
9. Девѡтоѡе Заръчаніе детѡ да не пожа́лишь съсѣдинѡ своѡемѡ женѣта, ни дрѡгомѡ нѣкомѡ.	9. Не пожелавай жената на ближния си.
10. Я десѡтѡто е Заръчаніе вѣіе, детѡ да не завѡдишь ни́къмѡ ни за що́ ни къщѣта мѡ, ни сѣлище мѡ, ни рѡбіе или рѡбіны неговы, или за дрѡго нѣкоѡе нѣщо.	10. Не пожелавай имота на ближния си.

В съдържанието на Декалога от Троянския дамаскин (за разлика от Божия закон в южнославянския ръкописен сборник от XVIII в.) преобладават описателните да-форми на повелителното наклонение. С прости императиви са предадени само забраните *не оуби* и *не оукради*, а глаголи в просто бъдеще време не се срещат.

* * *

В резултат на извършения анализ в изследването могат да се направят следните по-важни изводи:

1. Декалогът в сборника от XVIII век следва в съкратен вид съдържанието на Божия закон от Септуагинтата, но поредността на VI и VII заповед е според масоретския текст.

2. Глаголите, които изразяват заповедите, са в повелително наклонение. Преобладават синтетичните положителни (пóмни, дѣлái, чти) и отрицателни форми (не сотвори́, не пріѣмли, не оубій и др.), останалите забрани са представени чрез описателни да-форми на глаголите (да не вѣдѣтъ, да не поклоніши ся, да́ не послужиши). Като вероятен остатък от простото бъдеще време може да се приеме глаголът сътвориши. Не е изключено обаче в тази форма да е вложен и смисъл на бъдещо действие.

3. При сравнението на Десетословието от XVIII в. с ексцерпти от предходната славянска писмена традиция се забелязва, че в граматично отношение глаголните форми в изследвания Декалог са по-близки до Десетте заповеди от книгата „Изход“ (XIV век) в ръкопис № 3 от сбирката на Барсов (ДИМ, Москва), отколкото до тези от „Nomos Mosaicus“ в Иловичката кормчая (XIII век).

4. Сравнението между Декалога в южнославянския сборник от XVIII в. и този в Троянския дамаскин от XVII век показва разлика както в съдържателно (съставът на заповедите в Троян. дам. следва западнохристиянската католическа традиция), така и в граматично отношение (в първия текст преобладават синтетичните повелителни форми, а в дамаскина повече са императивните да-форми).

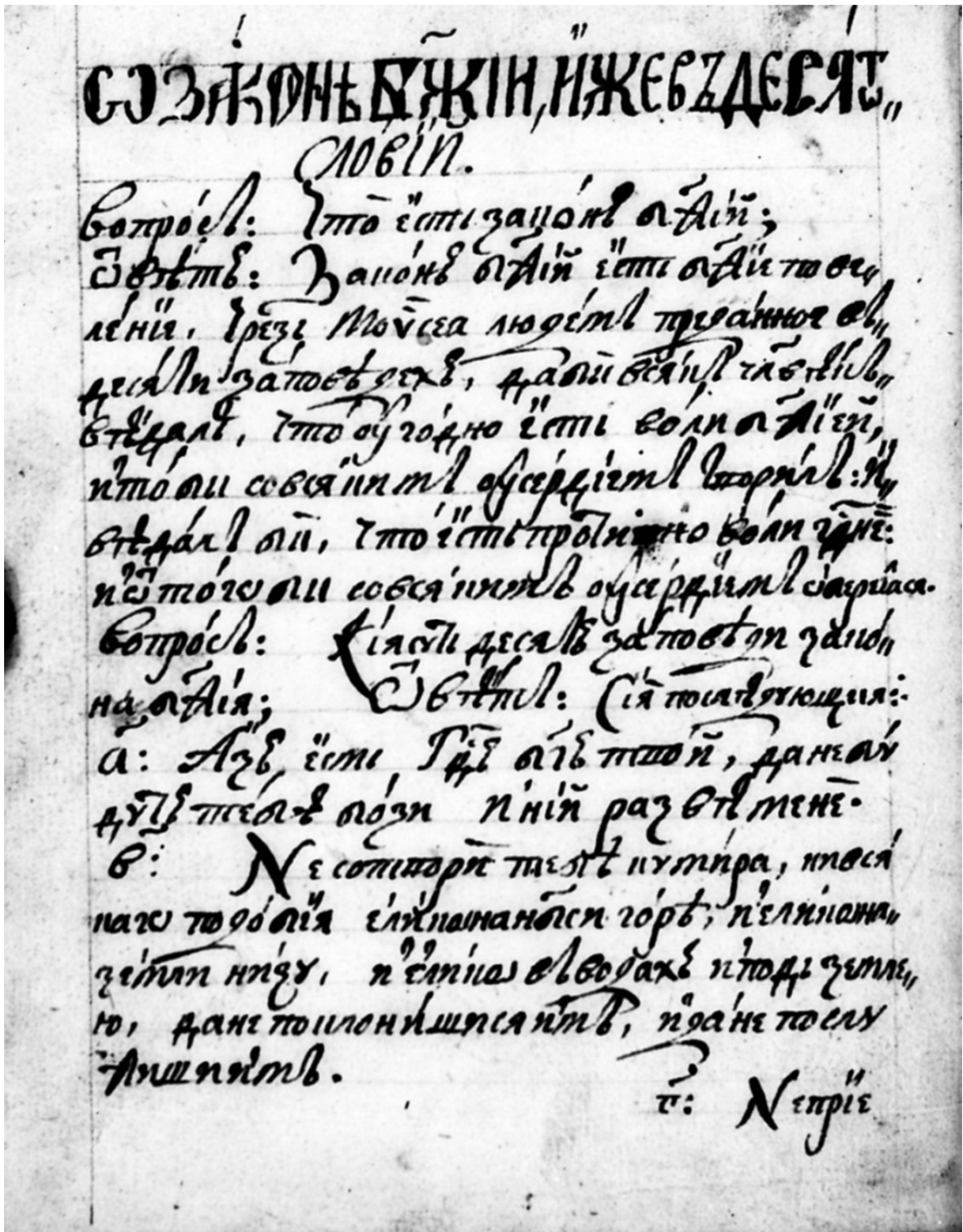
ЛИТЕРАТУРА

Велчева 1960: Велчева, Б. Към въпроса за императивното значение на формите за отрицателно бъдеще време в българския език. // *Български език*, 1960, № 1, 44 – 51.

Георгиев 1934: Георгиев, Вл. Отрицателната заповед в гръцки, латински, български, староиндийски и инюнктивът. // *Годишник на Софийския университет*, 1934, № XXXI.

- Гезениус 1874:** Гезениусъ, В. *Еврейская грамматика*. Санктпетербургъ: Типографія Императорской академій наукъ, 1874.
- Златанова 1991:** Златанова, Р. Просто изречение. Типове изречения по цел на изказването. // *Старобългарска граматика*, София: БАН, 1991, 371 – 372.
- Илиева, Петков, Младенов и Юркова 1980:** Илиева, Л., Петков, Сл., Младенов, Ц., Юркова, Л. Румънско-черковнославянско-латински и черковнославянско-румънски ръкописен речник от XVII век. // *Втори българо-румънски симпозиум* (София, 11 – 15 септември 1980 г.). *Резюмета*. София, 1980, 4 – 5.
- Катехизис:** Апостолическа конституция „FIDEI DEPOSITUM“ за обнародването на Катехизиса на Католическата църква, съставен след Втория Ватикански събор. // <http://www.kae-bg.org/images/content/221/katehizis%20-%20palen%20text.pdf>, 576 – 577.
- Ламбдин 1998:** Ламбдин, Т. О. *Учебник древнееврейского языка*. Москва: Российское Библейское Общество, 1998.
- Милева 1980:** Милева, В. Характерна модална експресивност на императива от свършен вид с отрицание в полския език в съпоставка с българския книжовен език. // *Съпоставително езикознание*, 1980, № 5, 49 – 52.
- Пенкова 1985:** Пенкова, П. Гръцко влияние. // *Кирило-Методиевска енциклопедия*, Т. 1. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 1985, 553 – 557.
- Перчеклийски 2013:** Перчеклийски, Л. За една гръцка граматическа калка в старобългарския език. // *Лингвистиката: история, предизвикателства, перспективи (Сборник в чест на 80-годишнината на проф. Славчо Петков)*, Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, 2013, 179 – 186.
- Перчеклийски 2014:** Перчеклийски, Л. За превода на старозаветните заповеди, цитирани в Апостола. // *Съвременните измерения на едно научно прозрение (150 години от рождението на Ватрослав Облак)*. София: Мултипринт, 2014, 207 – 229.
- Христова, Илиева и др., ред. 2012:** *Южнославянски ръкописни речници от XVIII век: триезичен (румънско-славянско-латински) и двуезичен (славянско-румънски)*. София: Буквица, 2012, 128 с.
- Цибранска-Костова 2014:** Цибранска-Костова, М. Юридическата компилация *Nomos Mosaicos* и някои аспекти на нейната славянска рецепция. // *Palaeobulgarica / Старобългаристика*, 2014, № 3, 3 – 32.

Приложение

П: Преприемайте мене да ога идего вене.
 Д: Поминете своелотнии стпннею,
 шестидней длаи, неопвориши олнхъ
 вся длаи воя, а днн сиртнн своелота Тху
 огу псросту.
 Е: И пта оца псросту н'матрв псросту, да олю
 пн огу оубв, н'рло л'тнн оубршннн,
 зетнн.
 З: Не оубоити:
 И: Не пре люелотнншнн.
 Н: Не оубради:
 О: Не псросту н'матрв н'матрв оубршнн,
 р'тпелсттв л'дана.
 Т: Не псросту н'матрв н'матрв оубршнн,
 оубршнн д'ому оубршнн псросту, н'псросту
 н'псросту оубршнн, н'псросту оубршнн, н'псросту
 оубршнн, н'псросту оубршнн, н'псросту оубршнн,
 н'псросту оубршнн.
 В: Вспросе:
 Преслушати ли за псросту псросту
 н'псросту оубршнн;
 О: Оубршнн.